

PÁZMÁNY *1635*
— *a l a p i t v a*

Pázmány Law Working Papers

2020/11

Varga Réka

**A Hegyi-Karabahban folyó konfliktus:
nemzetközi jogi minősítés és a magyar
álláspont**

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest
<http://www.plwp.eu>

A Hegyi-Karabahban folyó konfliktus: nemzetközi jogi minősítés és a magyar álláspont

Hegyi-Karabahban idén szeptemberben fellángoltak a harcok. A konfliktus gyökerei az 1990-es, sőt, az 1920-as évekre tekintenek vissza. A hírekben megjelentek szerint felvetődött háborús bűncselekmények gyanúja: egy videófelvétel tanúsága szerint azeri katonák kivégeztek két, katonai egyenruhás örmény férfit.¹ A nemzetközi jog szabályai szerint a konfliktus okától és az agresszor fél kilététől függetlenül a harcok során a hadijogi szabályokat minden félnek be kell tartania. Fegyvertelen emberek megölése tilos, háborús bűncselekményt valósíthat meg. Az Európa Tanács vizsgálja a történeteket emberi jogi visszaélések miatt. A konfliktussal kapcsolatos magyar hivatalos álláspont Azerbajdzsán területi integritását hangsúlyozza, mely következetes folytatása az 1990-es évek elején képviselt magyar álláspontnak és megfelel a nemzetközi jog általános alapelveinek.

A Hegyi Karabah-ban folyó konfliktus

A konfliktus gyökerei az 1920-as évekig vezethető vissza, amikor a Szovjetunió Azerbajdzsán területén belül létrehozta a Hegyi Karabah-i Autonóm Régiót az Örményországgal határos területen. Így a korábbi belső, adminisztratív határból nemzetközi határ lett, mely elválasztotta a főleg örmények lakta Hegyi-Karabah-t Örményországtól.² A főleg örmények által lakott terület 1991-ben kikiáltotta függetlenségét. Az egyoldalú lépést Azerbajdzsán sérelmezte, Örményország támogatta, és a következő két évben a két ország közötti harcok végén Örményország elfoglalta a Hegyi Karabah-i területeket, illetve a környező azeri területek 20%-át. Az ellenségeskedésnek a nemzetközi közösség fellépése vetett véget, főleg az Oroszország bábáskodása mellett, USA és Franciaország társelnökségével az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia által létrehozott Minszk Csoport tevékenységének köszönhetően.

---

¹ <https://www.bbc.com/news/world-europe-54645254> magyar hírekbe átvette pl: https://index.hu/kulfold/2020/10/24/hegyi-karabah_video_kivegzes/

² International Crisis Group, Preventing a Bloody Harvest on the Armenia-Azerbaijan State Border, Report 259 / Europe & Central Asia, 24 July 2020., 1.o.

<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/259-preventing-a-bloody-harvest.pdf>

Ugyan a területen jórészt abbahagyták az ellenségeskedést, néhány villongás korábban is történt³, illetve a két ország közötti feszültség végig fennmaradt; Azerbajdzsán és Örményország minden multilaterális fórumot felhasznált arra, hogy egymással szembeni sérelmeit kifejezésre juttassa. 2019. júniusában Örményország bejelentette, hogy egy harmadik autópályát fog építeni Örményország és Hegyi-Karabah között, ezt 2020. júniusban a HKK *de facto* elnöke megerősítette.⁴ Közben az azeri honvédelmi miniszter 2020. májusban kijelentette, hogy Azerbajdzsán fenntartja magának a jogot, hogy katonai erőt alkalmazzon a megszállt területeken.⁵ Júliusban kezdődtek meg az ellenségeskedések egy határvárosban – az máig tisztázatlan, hogy pontosan ki kezdte az ellenségeskedést⁶ – Szeptemberben pedig már súlyos harcok alakultak ki Hegyi-Karabahban.

A konfliktus és a cselekmény minősítése

Megjárta a külföldi és a magyar sajtót a hír, miszerint azeri katonák örmény férfiakat végeztek ki. Egy, a BBC által közzétett videó szerint azeri katonák először letartóztatnak két örmény katonai ruhát viselő férfit, majd a hátrakötött kezű férfiakat lelövik. Amennyiben az eseményt rögzítő videók autentikusak, rögtön ki lehet jelteni, hogy fegyvertelen emberek megölése mindenképpen jogellenes. Az, hogy egy ilyen cselekményt jogilag pontosan hogyan kategorizálunk, sokmindentől függ, leginkább attól, hogy békeidőben vagy fegyveres konfliktusban követték el, amennyiben utóbbi, a fegyveres konfliktus természetétől, ti. hogy nemzetközi vagy nem-nemzetközi fegyveres konfliktusnak minősítjük, illetve az áldozatok jogi státuszától, ti. hogy civilek vagy kombatánsok voltak.

A bonyolult jogi elemzést megelőlegezendő elég itt annyi, hogy Hegyi-Karabahban, mely Azerbajdzsán területe, megszállás folyik, ami jogi nyelven a nemzetközi fegyveres konfliktusok közé tartozik, amennyiben két állam, Azerbajdzsán és Örményország a felek a konfliktusban. A képlet azonban nem ennyire egyszerű. Hegyi-Karabah 1991-ben kiáltotta ki függetlenségét, azonban szuverenitását semelyik állam nem ismerte el, Örményország sem.⁷ A

---

³ Pl. az egyik legsúlyosabb 2016 áprilisban, ld. <https://www.theguardian.com/world/2016/apr/03/azerbaijan-armenia-conflict-europe-instability-nagorno-karabakh>, https://index.hu/kulfold/2016/04/04/hat_halottja_van_a_hegyi-karabahi_harcoknak/

⁴ <http://www.rulac.org/browse/conflicts/military-occupation-of-azerbaijan-by-armenia#collapse4accord>

⁵ Julia Emtseva: “Stop quarantine, start war”, The legality of the use of force in Nagorno-Karabakh, in: Völkerrechtsblog, <https://voelkerrechtsblog.org/articles/stop-quarantine-start-war/>

⁶ <https://biztonsagpolitika.hu/egyeb/forrongo-kaukazu-a-hegyi-karabahi-konfliktus>

⁷ <https://biztonsagpolitika.hu/egyeb/forrongo-kaukazu-a-hegyi-karabahi-konfliktus>

Hegyi-Karabahban, tehát Azerbajdzsán területén véghezvitt katonai cselekményeket nem feltétlenül közvetlenül az örmény fegyveres erők, hanem a helyi örmény erők, a Hegyi Karabah Köztársaság fegyveres ereje végzik, tehát szigorúan véve a konfliktus Azerbajdzsánban folyik az azeri erők és az ott élő örmény erők között. Igen ám, de ugyan a harcok jórészt az azeri erők és a Hegyi Karabah Köztársaság fegyveres szervei között zajlanak, meg kell vizsgálni Örményország szerepét. Örményország, ahogy az Európai Emberi Jogi Bíróság is megállapította, teljes ellenőrzése alatt tartja a Hegyi Karabah Köztársaságot⁸, melynek bizonyítékául szolgál többek között, hogy az örmény és a hegyi-karabah-i fegyveres erők között szoros személyügyi összefonódás is van.⁹ Mindezek miatt tehát a helyi örmény erők által megszállt területek tekintetében megszálló hatalomként Örményország tekinthető.¹⁰ A konfliktus tehát két állam között fennálló nemzetközi fegyveres konfliktus, megszállás, melynek szabályait több nemzetközi egyezmény részletezi.¹¹

Jelen helyzetben, amennyiben hihetünk a BBC által közölteknek, azeri katonák tartóztattak le, majd gyilkoltak meg helyi örmény férfiakat. A BBC szerint az egyik áldozat civil volt, a másik pedig a szomszédos faluból származó fegyveres.¹² A nemzetközi jogi szabályok szerint tilos megölni fegyvertelen embereket, márpedig a híradások szerint mindketten fegyvertelenek voltak. Önmagában a letartóztatásuk a hadijogi szabályok szerint akár jogszerű is lehetett,

---

⁸ EJEB Chiragov and Others v Armenia, Grand Chamber, Judgment, App no 13216/05, 16 June 2015, §180. Itt kimondta a Bíróság, hogy Örményország, katonai jelenlétével, katonai eszközök és szakértelem nyújtásával jelen van a konfliktus kezdete óta, és az örmény és a HKK fegyveres erői nagymértékben integrálódtak.

⁹ pl. az Örményország és a HKK között kötött megállapodás, mely szerint az újoncok egymás hadereiben tölthetik szolgálati idejüket. Ld. Örményország által szolgáltatott tájékoztatás a EJEB számára, EJEB Chiragov and Others v Armenia, Grand Chamber, Judgment, App no 13216/05, 16 June 2015, §161. További összefonódásra ad bizonyosságot, hogy Örményország honvédelmi minisztere, aki később miniszterelnök, majd elnök let, korábban a HKK védelmi bizottságának vezetője volt, illetve hogy az örmény chief of staff korábban HKK honvédelmi miniszter volt. Ld. <http://www.rulac.org/browse/conflicts/military-occupation-of-azerbaijan-by-armenia#collapse4accord>

¹⁰ Ld. EJEB, Ilaşcu and Others v Moldova and Russia, Grand Chamber, Judgment, App no 48787/99, 8 July 2004, §§312-315. Itt mondja ki a Bíróság, hogy milyen feltételei vannak a teljes ellenőrzésnek, mely az ellenőrző államot jogilag megszálló hatalommá fogja tenni.

¹¹ 1907-ben elfogadott (IV) Hágai Egyezmény, 1949-ben elfogadott IV. Genfi Egyezmény a polgári lakosság védelméről és ennek 1977-ben elfogadott I. Kiegészítő Jegyzőkönyve. Előbbieknek mindkét állam részes, míg utóbbinak csak Örményország. A helyzetre vonatkoznak még a nemzetközi szokásjogi szabályok, illetve az emberi jogi egyezmények is.

¹² “Nagorno-Karabakh human rights ombudsman Artak Beglaryan told the BBC that the men in the videos were two locals. He said Benik Hakobyan was not a soldier but a civilian from Hadrut and Yuri Adamyan was likely a serviceman from a neighbouring village.” In: <https://www.bbc.com/news/world-europe-54645254>

amennyiben kombatánsok voltak, részt vettek a harcokban vagy egyébként veszélyt jelentettek az azeri erőkre nézve.

A híradások szerint az ET emberi jogi jogsértések miatt vizsgálja a helyzetet. Itt rögtön felmerül a kérdés, hogy a gyilkosságokra emberi jogi jogsértésként vagy humanitárius jogi (hadijogi) jogsértésként kell tekinteni? Mind Azerbajdzsán, mind Örményország az ET tagjai, tehát logikus lépésnek számít az ET részéről, hogy vizsgálja a történeteket. Az ET az Európai Emberi Jogi Egyezmény öre, bármilyen eljárás az Egyezmény cikkeinek való megfelelést vizsgálja. Azonban mint korábban megannyiszor, könnyen összekeverednek az emberi jogok a hadijoggal. Előbbi alapvetően békeidőre kialakult szabályok összessége, melyben az egyének jogait védi hagyományosan saját államával szemben, míg a hadijog egy különleges helyzetben, fegyveres összeütközések során fekteti le a követendő szabályokat. Az emberi jogok – hadijog kapcsolatáról többféle elmélet létezik, talán a legelfogadottabb a *lex generalis – lex specialis* kapcsolat, tehát az általános és különleges „jogrend” kapcsolata, miszerint az emberi jogok általánosak, melyekhez képest a hadijog különleges, tehát ilyen helyzetekben, amennyiben ellentmondás van a két rezsím között, a különleges szabályrend felülírhatja az általános szabályokat. Ez a különbség legegyszerűbben éppen az élethez való jog kapcsán érhető tetten: míg az emberi jogi megközelítés szerint az élet védelme abszolút és csak nagyon szűk esetekben vannak kivételek (pl. önvédelem), addig háború során az élethez való jog korántsem olyan abszolút, gondoljunk csak arra, hogy az ellenséges katona alvás vagy éppen inaktivitás közben is támadható. Ezt a különbséget az Emberi Jogok Európai Egyezménye is elismeri, amennyiben a 15. cikkében kimondja, hogy ugyan az élethez való jog abszolút, az azt rögzítő rendelkezéstől nem lehet eltérni, kivéve a jogszerű háborús cselekmények következtében okozott haláleseteket.

A szóban forgó esemény ugyan mindkét rezsím szerint jogellenesnek tűnik (emberi jogi megközelítésben azért, mert nem állt fenn önvédelmi helyzet, hadijogi megközelítésben pedig azért, mert nem harcoló személyt támadott), jogilag egyáltalán nem mindegy, hogy melyik megközelítést alkalmazzuk. Egy másik helyzetben a kétfajta megközelítés eltérő eredményre vezethet, pl. a fent említett alvó katona esetében. Az ET azonban értelemszerűen az emberi jogi kérdéssel foglalkozik, és ugyan az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei figyelembe veszik a hadijogi szempontokat, sokszor a múltban sajnos kifejezetten rosszul alkalmazták azokat. Az ET vizsgálatán túl annak, hogy egy cselekményt emberi jogi vagy hadijogi kérdésként vizsgálunk, azért is lehet jelentősége, mert vannak olyan testületek, amelyek

kifejezetten hadijogi jogsértések esetén rendelkeznek joghatósággal. Ilyen lehetne elvileg a Nemzetközi Büntetőbíróság, ám annak sem Azerbajdzsán, sem Örményország nem tagja. Ebben az esetben is eljárhatna a Bíróság ha az ENSZ Biztonsági Tanácsa odautalná az ügyet, ám erre politikai okok miatt kevés esély mutatkozik. Tény azonban, hogy általában elmondható, hogy az emberi jogi mechanizmusok sokszor hatékonyabbak, többféle fórum áll rendelkezésre és ezek több esetben kapnak megbízást bizonyos helyzetek kivizsgálására. Az is világos azonban, hogy bizonyos értelemben éppen ezek a mechanizmusok nagyon átpolitizáltak, sokszor vitatják semlegességüket, és alapvetően más fókuszúak: nem egyéni büntetőjogi felelősséggel foglalkoznak. Hatékonyság szempontjából tehát üdvözlendő, hogy az ET vizsgálja a történeteket, hiszen többek között az ET-ben meglévő mechanizmusok teszik lehetővé az állam felelősségre vonását emberi jogi jogsértésért. Az egyén felelőssége tekintetében azonban hatékonyabb lehet valamilyen nemzeti vizsgálat vagy eljárás, akár az érintett államok részéről, akár egyetemes joghatóság alapján más állam részéről.

Magyar álláspont

A Hegyi-Karabahban folyó konfliktussal kapcsolatos magyar álláspont kapcsán rendre kritikaként merült fel, hogy a magyar állam miért állt az azeri fél mellé az örmények helyett. Nemzetközi jogi szempontból érdemes megemlíteni, hogy a Hegyi-Karabah Azerbajdzsánhoz tartozó terület, mely tény független attól, hogy jogosan vagy jogtalanul, igazságosan vagy igazságtalanul került oda, független továbbá attól is, hogy Hegyi-Karabah kikiáltotta függetlenségét, illetve attól is, hogy örmény erők megszállás alatt tartják a Hegyi-Karabah-i régiót.¹³ A nemzetközi jog egyik alapvetése az állami szuverenitás, vagyis többek között, hogy az állam területe sérthetetlen, az ellene indított támadás jogtalan. Örmény fegyveres erő alkalmazása Azerbajdzsán területe ellen tehát nemzetközi jogilag nem elfogadható. Az ettől független kérdés, hogy a harcok során a szabályokat, köztük a hadijogi szabályokat mindkét félnek be kell tartani.

Magyarország a konfliktus kezdetekor is hasonló véleményen volt. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa a konfliktus kibontakozása óta foglalkozik a helyzettel és csak vonakodva mondta ki, hogy Hegyi-Karabah örmény megszállás alatt van. 1993-94 során, amíg a harcok intenzívek voltak és a BT rendszeresen foglalkozott a helyzettel, a számtalan elfogadott BT határozat

---

¹³ Mind az ENSZ BT, mind az ET többször kimondta, hogy Hegyi-Karabah megszállás, illetve örmény ellenőrzés alatt áll.

egyike sem mondta ki egyértelműen, hogy Örményország lett volna a megszálló hatalom, illetve nem ítélte el Örményországot agresszió miatt. A BT csupán 1995-ben, a BT elnöke által tett állásfoglalásban tesz említést hadifoglyokról¹⁴, mely fogalom csak nemzetközi fegyveres összeütközésben értelmezhető, tehát itt találhatjuk az egyetlen utalást arra, hogy Örményország mint állam részese lenne a konfliktusnak, és az nem csupán a Hegyi Karabah-ban élő örmények és az azeri erők között folyó belső konfliktus lenne. A magyar álláspont már ekkor világos volt: a 853 (1993)-as BT határozat szavazása után tett magyar hozzászólás hangnemében sokkal élesebb volt mint a többi államé: Magyarország kifejtette, hogy elfogadhatatlannak tartja a fegyveres erővel történő területszerzést és a nemzetközi határok sérthetetlenségét.¹⁵ 1993-ban és 1994-ben a BT több alkalommal foglalkozott a helyzettel.

Az ún. Minszki Csoport, az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencián belül tető alá hozott csoport, Oroszország bábáskodásával és az USA és Franciaország társelnökségével együtt igyekezett a konfliktus békés úton történő megoldását elősegíteni. A később elfogadott 884 (1993)-as BT határozat sem mondott semmi újat az agresszió kérdésében. A szavazás utáni felszólalásában Magyarország ismételten üdvözölte, hogy a határozat kiemeli a területi integritás fontosságát, és fontosnak tartotta kiemelni a Minszki Csoport állásfoglalásának 4. pontját, mely kimondja, hogy egy terület megszállása nem használható fel azért, hogy nemzetközi elismertséget szerezzen vagy jogi státuszt változtasson meg.¹⁶ Mindezek alapján tehát kijelenthető, hogy Magyarország a konfliktus kezdete óta a nemzetközi jog által elfogadott általános elveknek megfelelően az államok területi integritása mellett foglalt állást – nem tett mást most sem.

---

¹⁴ Statement by the President of the Security Council, S/PRST/1995/21, 26 April 1995

¹⁵ Ld pl. https://www.un.org/french/docs/cs/repertoire/93-95/CHAPTER%208/EUROPE/item_9_ArmeniaAzerbaijan.pdf 14.o.

¹⁶ Az ENSZ BT 3313. ülésének jegyzőkönyve, S/PV.3313, 9-10. oldal